

วรรณคดีคำฉันท์ แต่งในรัชกาลที่ ๕

หลวงอาร์ตฤณเพรerk

พิมพ์แรกในงานปลงศพ

หม่อมราชวงศ์ชม อิศรางกูร ณ อยุธยา

ผู้บิดา

พิมพ์โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร พ.ศ. ๒๔๕๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

กัวยหลวงอารีคุณพรรค (หม่อมหลวงเจริญ อิศรางกูร
ณกรูณเทพ) มาแจ้งความแก่กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณว่า
มีความศรัทธาจะพิมพ์หนังสือในหอพระสมุดสำหรับพระนคร เรื่อง ๑
เป็นของแจกในงานปลงศพสนองคุณหม่อมราชวงศ์ชม อิศรางกูร
ณกรูณเทพ ผู้บิดา ซึ่งเป็นบุตรหม่อมเจ้าคุ้ม ในเจ้าฟ้ากรมขุน
อิศวานรักษ์ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าเป็น
ผู้เลือก ๆ ใต้วรรณพฤกษาคำนันท์ ซึ่งแต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เรื่อง ๑
เห็นสมควรจะพิมพ์ได้

หนังสือวรรณพฤกษาคำนันท์นั้นแต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จ
จุลศักราช ๑๒๔๒ พ.ศ. ๒๔๒๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว โปรดให้เลือกหาภาษาสากลภาษาสยามคือ ทั้งเป็นกระที่
แจกเงินดกไว้ในสมัยนั้น ให้ช่วยกันแปลแต่งเป็นฉันท์ต่าง ๆ ในภาษา
ไทย แล้วโปรดให้ช่างเขียนเข้ากรอขดฉันท์ ทัดเป็นเครื่องประดับ
พระเมรุสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ กับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าหญิงกมลมาศประชวรรัตน เมื่องานพระเมรุแล้วเห็นจะส่งกรอ
ฉันท์นั้นไปเก็บรักษาไว้แล้วย้ายที่ไปหลายแห่ง ในที่สุดไปพบบน
พระวิมานในพระราชวังบวร ฯ พระองค์เจ้าวงจันทร์ส่งประทาน
มายังหอพระสมุด ฯ ชำรุดเป็นอันตรธานไปเสียเป็นอันมาก กรรมการ
การสืบหาต้นฉบับก็ไม่ได้ความว่าจะมีใครได้รวบรวมฉันท์เหล่านั้นไว้บ้าง
จนเมื่อเร็ว ๆ นี้ เมื่อย้ายหอพระสมุด ฯ ขนหนังสือมาจัดใหม่
จึงไปพบหนังสือเก่าพวก ๑ มีอยู่ในหอพระสมุด ฯ เดิมเป็นของ

(๒)

ข้าพเจ้าเอง ได้คัดหนังสือเรื่องต่าง ๆ ไว้แต่เมื่อครั้งยังอยู่ใน
กรมศึกษาธิการ ยกต้นฉบับเหล่านั้นไว้ไว้แก่หอพระสมุด ฯ ใน
หนังสือพวกนี้พบเรื่องวรรณคดีคำฉันท์ม้อย ข้าพเจ้าจะได้คัดมา
จากฉบับของผู้ใดก็จำไม่ได้เสียแล้ว แต่จะมีฉันทที่โต้แย้งในคราวนั้น
ทั้งหมดก็ไม่ได้ทราบไม่ได้ ข้อที่โต้แย้งนั้นก็ได้ไว้แต่ ๓ คือ
เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ ๑ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ๑
ขุนวิเศษถาวร ๑ นอกจากนี้ไม่ปรากฏ จะรอสืบหาต่อไปให้
ได้จนบริบูรณ์ก่อนจึงพิมพ์ก็เห็นว่าจะช้า จึงให้พิมพ์ในสมุดเล่มนี้
เสียชั้นหนึ่ง ด้วยเชื่อว่าผู้ใดได้อ่านคงจะชอบ แต่ถ้าท่านผู้ใด
มีหนังสือเรื่องนิตไทรรวบรวมไว้ มีฉันทบริบูรณ์ทุกบท ฤามากกว่า
ที่มีในเล่มนี้ ฤาว่าทราบนามผู้แต่งฉันททั้งหลาย ๆ แลแจ้งความ
มาให้หอพระสมุด ฯ ทราบ กรรมการจะมีความยินดีแลชอบใจ
เป็นอย่างมาก

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาส่วนกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งหลวงขจร
กรคุณพรรค ได้บำเพ็ญเป็นการสนองคุณท่านผู้เป็นบูรพการีด้วยความ
กตัญญูกตเวที แลข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้ที่ได้อ่านสมุดเล่มนี้ จะพอใจ
แลอนุโมทนา

อุภัยพงษ์พานิช

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

หนังสือภาษา

ฉันท์วรรณพฤติ แต่งในรัชกาลที่ ๕

ปาณาติปาโต อทินนาทานิ มุสาวาทอ จ วุจจติ
ปรหารคณนัญเจว นัปปัสสันติ บัณฺฑิตา

ภุชงคปยาตฉินท์

- ๑๒ จะแกลงกรวมกิเลสเหตุ ประเภทสี่สถานชาน
- ประณคคือทลายผลาญ ชีวตรัสต์สลักสลาย
- ๑ ทเหตุคือหทัยโลภ และลักค้อยเว้นวาย
- ละเมือกลอบล้ำสกาย อนงค์นอกฤไทยผิว
- ๑ มุสาวาทะไ้ปก ละของขบทุกิเลสมี
- เหตุพิอพนัพัว ภาวะวิธองขบองชม ๓

โกคัสส นิจจยิ ยันติ วัมมิโก วุปจิตติ
เอว โภเค สมา หุตวา อลมโต กุเลติหิ

หรรณฉินท์

- ๑๓ คุณศิริและสรรพทรัพย์บั้น ชาติถึงสสัน นิธิหลากหลาย
- ๑ นรวิรุส่าห์ชวนชวาย เพิ่มโลกผาย วัฒนทุกทิวา

- ๑ อนุวณฺณิประคฺคาวัณฺณิกา ปลวกแสนอุสา หสฺสรวพสฺสณ
- ๑ กัฏฐิยแคะคายนินฺสมาน เปนจอมพิศาล อุญฺจลมหันต์
- ๑ สนิยฺชนปฺปราชญ์ขันธ์ ทิพยหมั่นสสรพ อนุบาลพิบูลย์
- ๑ คุณฺวณฺณิกัฏฐิเพิ่มภูล ครอบครองตระภูล คุชเกษมสำราญ ฯ

สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ เสณฺฑิภูมึ รัมมํ ภณ รัมมมนฺตี ทุตติยํ
 ปิยภณนาปฺปิยนฺตี ตติยํ สัจจํ ภณ นาสิ กณฺตี จตุตฺถํ

ปิยงวาทนํ

- ๑ สฺริยะย่อมภูณะปะสา สฺวาวะสาธุ
- ปะเควระหฺสฺภาสิตประกาศ อุทุมคฺคณา
- ๑ พจนธรรมสะหิตวาท ขปฺปาคฺคณา
- ปิยะวะจฺจาณะนิรา ผลุคฺคินิรันทฺร
- ๑ วณฺณะสํคตยประสิทธิ ขณฺณิกขณ
- จตุพิชาพนจํนัน นฤโทษกระลี ฯ

ปัญฺญา โลกัสมิ บัชฺโชตา สติ โลกัสมิ ชาโคร
 ลาโว กัมเม สขีวานํ สิสัสส อิริยาปโก

วสันตทิลกฉินฺท

- ๑ ปัญฺญาประเสริฐกุประทีป ประสงฺกสงฺสวางใจ
- สขสํทวารุจฺจวินฺไดย กิสรพเพวระปัญฺญา

๑ ความมั่นหทัยะสติเป็น	คุณเครื่องจะปลุกอา
รณะให้เจริญผอปปมา	ทบหลงและเลยการ
๑ โคใช้ก็ช่วยพลผกุง	ชนผู้ประกอบการ
นังคิลและคือคุณประธาน	กลีกรวมเป็นไป ๗

อิธ นันท์ติ เปจจ นันท์ติ กตปุญญิ อุกยัตถ นันท์ติ
 ปุญญิ เม กตันทิ นันท์ติ ภิยโย นันท์ติ สุกติ คโต

วาณีนีฉนัต

๑๖ นรและสละสมกระทำ	กุศลกระทำ	มะไว้ณสันดาน
วิวิธเนกประการ	ละติวิหาร	ฉจิตรก็เปรมปรีดิ์
๑ ฌอภะภพกัมมิ	ลำปฤติ	ฌยญวณวาย
สุวิตะกรรมกัมมหาย	มนะบคลาย	จำนงสงไสย
๑ มละชิริะบรรลู่ใคร	ทศพิไสย	ก็ยังจะเพลิกเพลิน
และศุขะสวัสดิกิเจริญ	ชิริสละเริญ	และควรสละสมแสวง ๗

ฉนัทา โทสา ภายา โมหา ธัมมัม โย นาติวัตตติ
 อาปุรติ ตัสส ยโส สุกกักกัเชว จันนิหิมา

สุรสติรีฉนัต

๑๑ ไกรยลุดำนาจ	ชคคิลกาถกรรม
ไม่ผลละเมิถกรรม	เพราะขียกรรมลไกรย

๑ อิกภะกรังเกรง	พรชนคุมไทย
หนึ่งมุหเฒาโลก	จตุรวิริตมาน
๑ จักบริบูรณ์ภู	คุณะพะไพศาล
เลิกศศิในกาล	ชยณทิตถิเถิง ฯ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

จตุธา วิภังเ โภเค สเจ มิตธานตันท์ทติ
 เอเกณ โภคิณุญชัยย ทวีหิ กัมมัม ปโยชเย
 จตุตถัญจน ปาเปยัย อาปปาสุกิริสส์สติ

อุปชาติฉันท

๑๑ คฤหัฐะไผ่ปอง	คฤหครองตระกุกวาว
แบ่งทรพัสฐาน	ปฏิบัติสวัสถักุณ
๑ สละภาคะหนึ่งจ่าย	ปริโภาคะเจือขุน
สองส่วนกระทำทวน	หุระเพือจะกำไ
๑ สองภาคะหนึ่งฝัง	มนะหวังประโยชน์ไป
เบื้องหน้าวิบัติโย	อนนั้นจะเปลื้องเชิญ ฯ

อโกเชน ชิเน โกธิ
ชิเน กทิริยิ ทาเนน

อสาธิ สาธนา ชิเน
สัจเจนาสิกวาทินิ

เวสสเทวินันท์

- ๑๒ ปวงปราชญ์พึงปราชผลาญ โกรธประหารด้วยบโกรธสนอง
ขจิตเลี่ยนสิ่งชั่วของ ด้วยคำวรงค์ของสัจธรรม์
๑ รบทนให้แหลกลาญ ด้วยสละทานแจกและบุญขึ้น
รบสู้ผู้อาธรรม์ เท็จวิทด้วยสุสัคยา
๑ กลเคิกทั้งสิ้น ธรรม์นี้มีนสาสน์ภา
สิตสอนเวโนยา เพื่อประจักษ์เหตุผจญรณ ฯ

มา ปมาทมนุญชัยเชล มัตตาปี อติรันธิสุ
อัปมัตโตโต หิ ชายันโต บัปปิโกติ วิปุลี สุขิ

ตณุมัชฌมานันท์

- ๑ ผู้โตและประสงค์ล้ำ ราวญล้ำคุชะโลกีย์
เริ่มสังวรอินทรีย์ รักชาติหิคำวรงค์
๑ อย่าปล่อยสคติร่ายเทร ไปปนคและประมาทหลง
อย่ารักฤกิจงาน ในกามะทีไสยสานค
๑ เพราะผู้มีประมาทเผา เกลศภักคิมแหลกลาญ
กลเคียรคุชะล้ำาญ ไพบูลย์ขมิปรวนแปร ฯ

๑๑ ทวัพยศิริโลกชนัน	สรรพประโยชน์สอง
ล่องละทชนปอง	อ้างพนเพี้ยนผก
๑๒ รันสริโยภาย	แผกผรผ่าวัก
หนาวพิะณินทอฐิ	อิกอกติสาบันห์
๑๓ อ้างพหิเทกให้	บ้วยกิระเป็ลื่องอัน
สังคฺขะสยสรรพ	ล่องมะละบพพาน ๓

เอเต อมิตฺเต จิตฺตาโร อิติ វិជฺญාຍ ปຶຣ໌ຈິໂຕ
 อารกา ปรีวັช໌ໄຊຍ໌ ມັຄ໌ຄ໌ ປຼືກຍ໌ ບຸດ

๑๑	แม่ชีรางคและประจักษ์	ฉลัทธิขณา
	แห่งประเทศจตุรปา	ปมิตรณฤพล
๑๒	พิงละสลัทธิทุชนพา	ละอัยารคน
	ตั้งทวีปวิวิชะณน	ประกอบเฉพาะไทย
๑๓	ควรระหลักภรละหนี	อรินไกล
	จักเกษมและนิมะไทยย	ลุคฺขประสงคฺ ๗
		พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

โย วารุณี อธโน อภิษฐ์จโน ปีปาโส ปาตุม์ปี่ ปายโต
 อุทกมิว อธิ วิภาหติ อกุลิ กาหติ จิปปมัตตโน

ปุณฺณินท์

๑๒ นรนิรณสิ่งสาร	การขบถกังวล
คุณะนิคุณะยคิกขวน	ชวาชประโยชน์โต
๑ นิสิทสยณกินเหล้า	เมาตะพัตไป
ยมิละกมลละใน	ศุขสุรยาณ
๑ กัจะปะพะวินทน์สิน	สันตระกุลปาน
ประคาศิขรทั้งธาร	ถ่วงทเลจน ๓

โย ปาณภูตานิ อเหตุรต์วาริ ปรุปวาทา น กรโณติทายิ
 ภิริ ปลัสสน์ติ น หิตตัตถสุริ ภยา หิ สันโต น กรโณติปาบั

กุสุมวิจิตรนินท์

๑๒ นรชนผู้ ไค	ยมิมนะคิดเขียน
ประชีวิให้เนียร	นฤคุชลาเคญ
๑ แลยมิกระทำยาป	เพวระปรุปวาทเห็น
ณครทไภยเปน	มุลและวิรัตเวร
๑ ณกิริยลามก	คณะมุณิธรรมเจน
รกีสรเสริญเปน	วณะณผู้ชลาท

๑ ขมิสรเสริญพาล	มนะสุรหาญอา
อกุศลไปชยา	ทวิคอบขมิ
๑ ธีรชนอันสง	ภักถะธมาปภี
ทมนวิบากทวิ	อิริกอบค้อยาย
๑ สุปริสทั้งผอง	ทฤษกัแบบคาย
กิริยณเพียรคลาย	ทวิคปทานราม ๓

ปมาทมนุญญันตี พาลา ทุมเมธิโน ชนา
อัมปมาทัญจ เมธาวิ ธนั เสณัฐิว รัถยติ

สวาคทานันท์

๑ พาลชนทพลญาณ	บพิหารณตรอง
กอบประมาททกีนอง	อภิมยสมาน
๑ ปราชณมกมลจิตร	นฤกิจพาล
ย้อมประกอบสติพิศาล	ณหทัยมิ
๑ เสพยสงวนณะระปมาท	ขมิทกทวิ
ททธรพยอคมศรี	สุประเสริฐหลาย ๓
	ขณวิสุทธากร

นหิ เวเรน เวรานี สัมมัตติ จ กุทานิ
อเวเรนิก สัมมัตติ เอส ธัมโม สนนัตโน

โทถกณันท์

๑ เวรมิสง	เพราะกระทบปฏิเวรสนอง
เวรทวิของ	อทวิคเชอเพลิง

๑ ไชยชีวลิต

จักทะหะเบ็ง

๑ แม้มิได้

เวรก็จักสูญ

และจะติหะลุกลามเหลือ

อุกปัฏฐาก็จะเป็นคุณ

ยมิคอบเพราะทวีวิบากบุญ

บุญสงขมมีลูกหลาน ฯ

เสถิ ทาเรหะ— สันตัญญู เวลียาสุ ปทุสสติ

ทุสสติ ปราทาเรสุ ตัม ปราภาโต มุขัม

ทตวิถัมพิตนันทัม

๑ ฌีวรุษมมิตัน

อติระโลภะณกา

๑ มนะเสาะแสวงจรรหา

นควโสภินิยล

๑ กระทำประทุษฐานวิริยา

จรณะเป็นมุขของ

ทุสทวัชรกรรยา

มฤคิระคน

คณิกาทพพ

ก็ประโลมประลอง

ชนอันประคอง

นรผู้พินาศ ฯ

น ตัม กัมมัม กตัม สาธุ ยัม กัตถวา อนุตัมปติ

ยัสส อัสสุ มุโข โรทัม วิปากัม ปณฺเฐวติ

สิจิวิณินันท์

๑ บรมยบทุกลโคทำ

๑ มิได้เป็นกามังคิยาม

ณทจวิตโตกามัม

ก็จะปริเทวาม

ก็จะอุทาม

พลัสชลนง

- ๑ ฌกักรจักเควำขุนหมอง บมีศุขทั้งสง ขิรปรโลกย์
 ๑ ฌภพนัทาลจิตรโคก ปรภวเนองโสม กักริกทุกซ์
 ๑ จะเห็นห่างปราศจากศุข ขิรนิรทำนุก บมีจะประกอย
 ๑ วิบากให้ไสวผลบอย ก็เพราะมละสละชอบ วิรหิตเกษม ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปุริส ปาปเจตส์
 หีนันติ อัคตส์มัฏดา ตจสาริว สัมผัส

โฏฏกฉันท์

- ๑๒ มหะโลกและโกรธ มหะโลกสติหลง
 อุกุศลและคง ขิรวิธวอปปติ
 ๑ ฌศรัณโรโต ขิรพะโงนระสัศว
 ปริเภทกำจัก ชนนันนุพินาศ
 ๑ กลผลทุมา ตจะสธาระกะชาติ
 ผลิตและพิฆาฏ ทูมะนาคนฤสกันธิ ฯ
 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

อุมัฐานโก อนลโส อาปทาสุ น เวธติ
 อัจฉิตทวุตติ เมธาวิ ตาทีโส ลภเต ยสั

ปหาสนีฉันท์

- ๑๓ ผู้โง่มีพริบฉกรรจ์ และขยันขยันงาน
 เนองนิตยกิจกรณกัทาน กัทนฤทิวเทียว

- ๑ ทักขไภยันตรจะมหันต์ ฤชยันบ้วนเสี้ยว
 ทั้งบุญญาภิสิทธิ์เลี้ยว ฉลาทณเชิงการ
 ๑ ทักขลวันประพฤติประกอบ มีชอยมิแผ้วพาน
 ผู้ปกครองลยครุสถาน สถิตยบเลื่อมสุญ ๗

ฉ โลกัสมิ นิททานิ ยัตถ จิตตํ น ตินฺนุติ
 อาลสยัญจ ปมาโท จ อนุญฺฐานมสํโย
 นิททา ตันนํ จ เต นิทเท สัพพะโส นํ วิวัชเช
 มันทักกันตานันท์

- ๑๑ ช่องในโลกย์ฉัพพิตระบยัง ตั้งข้อยยัง กุศลโส
 ๑ ความเกียจคร้านงานนรสกุลในย สองประมาณใจ มะเมอเมา
 ๑ สามไม้หมั้นลูกจรวนิชเทา สัมโนเขา ขตำรวม
 ๑ ห้านอนน่านนศิริกัยมิสวม คร้านณกายรวม ฌบรรหาร
 ๑ ช่องรวีหกแห่งมนะกับสมาน ศิลกุศลสาร กัรวโรย
 ๑ ปราชญ์พวงว่นช่องทลุปรรุประณโปรบ บุญคฤโคย ะคณเกษม ๗

อิตถัธฺรุตโต สุราธฺรุตโต อักขธฺรุตโต จ โย ฬโร
 ลัทธิธิ ลัทธิธิ วินาเสติ ตํ ปราภวโต มุขี

รวมมาตินันท์

- ๑๑ ผู้ระเฝ้าข้อยอง ฌณะลัทธิ
 ว่ายธนะแห่งอินทริย และกับาเรอ

- ๑ หนึ่งชนนิกเลงเสพ ยสุราเสมอ
 มากคณมิติรชาวเกลอ สหการพาล
 ๑ หนึ่งวีระกอบเล่นสรว พะพันการ
 ล้ายอนะทนให้ลาญ นพินาศไป
 ๑ ความวิประพฤติเป็น ชุระกิตยไซ
 เปนมุขแห่งผู้ไถยบ ธนาศัมลยา ๗

โหติ ปานสขานาม โหติ สัมปัยสัมปโย
 โย จ อัดเตสุ ขาเตสุ สหาโย โหติ โส สขา
 อินทวงสถันท์

- ๑๒ กล่าวเทหส์หายพาล สหะยานยวันบวาย
 ปากหวานสमानหมาย มนะมุงประจบประแจง
 ๑ มิตรนี้ผิใครคย จิรกาลก็พลิกก็แพลง
 หนึ่งมิตรสุมนแกลง ก็ประจักษ์ประเจิกคุณ

(ฅบ๊ขาก)

ใครเสพจะสยสุน ทรมลพิศาลสนอง ๗
 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

๓๓

จัดตำโร โลเก บัซโซตา บัญจเมตถ น วิชชติ
ทิวา ตปติ อาทิจโจ รัตติ อาภาติ จันท์มา
อถ อคฺคิ ทิวารัตติ ตตฺถ ตตฺถ ปภาสติ
สัมพุทฺโธ ตปติ เสนุโฐ เอสา อาภา อนุตฺตร

ศัพท์วานันท์

- ๒๐ ราชทวีแสงสว่างฉาย จตุรภิรมย์ปราช นัยยคลาคลาย ขยั้งเกิน
๑ กลางวันทองแฉกยแผกเกิน ฅคคณภพเกินภักตร์ประจวบเมินยพ่งยด
๑ ราชศรีศรีจันทร์มณฑล รุจิรณนภกถ แหม่มจำรัสหน ทิศาสรรพ์
๑ แสงเพลิงเถกิงณคั่นวัน สวชฺคณมหันต์ ให้สำเร็จฉั่น ทศยสถาน
๑ สมเด็จพระเพ็ชญ์พิชิตมาร อมิตชุตินฺยาณ สุทธสันดาน ทิเรกรัตน์
๑ แผลกรรโมภายพิโรจน์รส พหลอุตมพัก เอกอุคมสวัสดิ์ ประโชติผอง

สัทธา พุติยา ปุริสัสส โหติ โน เจ อสัทธา อวติญฺฐติ สา
บโส จ กิตติ จ ตตฺถัสส โหติ สกฺกัญฺจ โส คัจฉติ สรวินา

ปัททกณันท์

- ๒๕ สหขอเปรียบสหาย ปุริสชาบ ก็เหมือนประมาณ
๑ วิจิตรเปลื้องและมาน มนะวิจารณ์ ฅนยาบและบุญ
๑ หฤทยแผ้วเพราะคุณ สุขุมสุน ทรรรมก็ทราบ
๑ สัททก็อาหระปราช อสทียภาพ ก็สงขมิ

- ๑ วรรษก่เกิดวิระทวิ เพราะมนะเปรมปรี ทิเชอพระญาณ
๑ ขณะละสัระวิระลาญ มรณกาล ก็เกิดณสวรรณ ๗

อ็กเขหิ ทิพพ์ณัณติ สุริ บิวันันติ สันตติตถิโย ปาปสมา ปเรส
นิห็นเสวิ รุทฺธเสวิ นิหียติ กาพบั๊กเขว จันโท

เมฆวิปยุชชีตานันท์

- ๑๑ บรมผู้ฝึกไฟสรววิวิพนัน เล่นบเว่นวัน บเขอจิตร
๑ อนนงพงใจเหล้าเมารทิณิกนิตย์ เมายสร้างฤทธิ สุรายน
๑ ประสงค์คยแต่หญิงชิงชนะบิยะกัมาน หาญจะชิงหาญ จะแย่งรัก
๑ สมากมพาลเพื่อนพาหุจิตประจักษ์ พาประมาทชกั กระทำกรรม
๑ บหมายพบบคยชอบผู้สรวิตกระทำ ถึงจะแนะนำ บโยคิ
๑ ภนายนนักเลอสมสันคฺชศิริบมึ รวจะแรมศรี นิสากร ๗

อินทวชิรฉันท

- ๑๑ ความรู้เสมอมิตร จรตีกสกันธกาย
ลาภเลิศประเสริฐหลาย จะอุปคยชกัแคลน
๑ หนึ่งเป็นสถานเคา รเวเจ้าผดงแค้น
เป็นทวีปวิเศษแสน รวยยิ่งณโลกิย
๑ ผู้ไรวิชาคุณ ขวิจารณคกัโก
เฉกชาติปศุไรใน ปฤติพิชฌิณ ๗
เจ้าพระยาภาสกรวงษ์

โย มาตริ ปิตริ วา ชีณณกัม คตโยพฺพนํ
 ปหุสฺสนํโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มุจํ
 ปมิตักขวานันท์

๑๒ นรโคและหาญ จะปฏิการคุณสนอง
 มนะหากบป้อง จะอุปถัมภ์นำพา
 ๑ ชนนี้ชนก วะระก็ตถกษตรา
 สิริว่างก็ชีณา ทุพละคว่ำสอวาง
 ๑ สละเลียบคิก ภรภิยมลระวาง
 กำมนี้รวิรางค์ มุขะพินาศนถลาง ๗

บัณฺฑิตโต สัลลสัมปັນโน สันโน จ ปาณนา
 นิวาตวุตฺติ อตฺถัทธโร ตาทีโส ลภเต ยสํ

กมลฉินท์

๑๒ นรชาติกรวิมี ศุภสละขัญญา
 วรอรรดคาถา ฝิระภักก็ตรึกเห็น
 ๑ มุขรคน้ำคำ คุชามฤตย์เย็น
 ขกระค่างกระเทืองเปน ชนเจียมและเลียมสาร
 ๑ เพราะประพฤติคนคำ ขกระทำฮังการ
 ขมิหังจะพวงพาน ยศคักคิบพักชวน ๗

อัญฐานวโต สติมโต สัจจัมมัสส นิสัมมการโน
 สัจญตัสส จ รัมมชีวโน อัมปมัตตัสส ยโสภีวฑฒติ

กุมารลพิทานันท์

๕ อนึ่งอิริยบุคคลมี พริยพลไพศาล
 ประกอบสติคณิงการ มิไค้มนะประมาณเ็น
 ๑ จะเริ่มวิกระทำกิตยไค ขณุนผละกรเหลือเกิน
 พิรณพิยการเจริญ กุศลสสิและจึงทำ
 ๑ สงวนมนะวิกาย แลเลี้ยงชีวิคโดยสั้ม
 มอชชีวิสุทธีธรรม จะภูลพัฒน์ยศทวี ๗

รูปุ ชีรติ มัจจันนิ นามโคตติ น ชีรติ
 ราโค อัมปโปติ วุจติ โลโก รัมมานิ ปริบั่นโก
 วโย รตติณทิวักขโย

หลมุขินันท์

๕ รูปนรานิกรจะซำรุก ย่อมจะชุกชีรณบค่าง
 นามะโคตรนระคง ห่อนจะแปรวิกลมิชรา
 ๑ รากะปราชญ์พเนกุตทาง ผิดเพราะห่างอมฤตยคลา
 โลกะเป็นอริกุศลมา รานกุศลทพสลาย
 ๑ ไวยคือนมนรสัน เลื่อมเพราะทินะรติขมิกลาย
 ราชตรีทิวสวิตวาย ชีพักหายนชิชนะนวัน ๗

สัทธ วิตติ ปริสัสเส สณฺฑิ ฐัมโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
 สัจจํ หเว สาธุริ รสานิ ปญฺญาวิ ชีวิตมาหุ สณฺฑิ
 ลลิตานันท์

๑๒ ความเชื่อวิบากสุทฺต	ยคิกคณ
เปณทฺรพฺยประเสริฐสกลน	ยเทียบมยทัก
๑ สังสฺมสระรรมทวิระมล	จะภูลสวสกี
รคโคณโลกยบมิตมัต	สมะสัคยวิ
๑ เลียงชีพทวิวิยะญาณ	ยกาลกระล
นักปราชญ์รบอมจะคหะชี	• ะเสฐฐุสสาร ๓

อัญญทตฺถุ หโร มิตฺโต โย จ มิตฺโตว ชโร
 อนุปปียญฺจ โย อาห อปาเยสุ จ โย สขา

อินทวิเชียรฉนันท

๑๑ มิตรมุงกระมลหมาย	จะประโยชน์แผยเคี้ยว
มิตรหนึ่งผลากเก็บ	มธุรสวิหวาน
๑ หนึ่งเพื่อนรุ่งจิตร	ทฤทิตทราจาร
เบียบ่อนสุรายาน	ยทจรณราชศรี
๑ หนึ่งมิตรประสมคัลลย	พจนถ้อยสุวาท
คิติกการจะร้ายก็	กัษชิตยทักทาน ๓

สัจจํ เว อมตา วาจา เอส ธัมโม สนนัตโน
 สัจเจ อตฺเถ จ ธัมเม จ อหุ สันโต ปติญฺฐิตา
 ภาทิกกานันท์

๑๑ อธิกระหิตะลัทย	อิทธิทธิหมาย
สุพณบมิตาย	บุราณภณิต
๑ วิหระสุวิระปราชญ์	และอาวประภิชู
ณพจนคุณะเสหิต	และสัจธรรม
๑ ทิวิระคณะสมะยุต	วิสุททธิสรพ
นฤกลีธิระจํานัน	นิราคอบาย ๗

อติตํ นานุโสจันตี นัปปัตตัมบันตี นาคติ
 บัจฺจุบฺบันเนน ยาเปณตี เตน วถฺโณ. ปสัทธิ

สัททูลลวิกิพิตนันท์

- ๑๑ ไม่ทุกข์ทํามตามณความขุรพกิจ ทำกายแลทวงจิตร ทุรณ
 ๑ เห็นทุกข์เปล่ายมิมิคุณานุชะผล ทำทุกข์ประทุกตน พียาก
 ๑ ไม่มันหิมาบมนมุงอนาคคหะอยาก เหลือเหตุและหามาก ประมาณ
 ๑ เลี้ยงตนตามปยันประโยชนสมาน บควรและควรการ ประสงค์
 ๑ ท่านผู้ทรงคุณนี้ก็มีศิริสมัง กลเลิศและครององค์ อุดม
 ๑ ผ่องใสโสมละทุกข์ก็สุขศิริระสม ควรคือคณาพรหม ประพฤติ ๗

ฉันทา โทสา ภา โมหา โย ธัมมํ อติวัตตติ
 นิหิตติ ตัสส ยโส กาพภักเขว จันตีมา

วังสัจฉฐ์ฉันท

๑๒ ผู้ใดประพาศณิก ทุริยคุณไทรทวาร
 เพราะฉันทอาการ รุจิจิตรและเกรงฤไทย
 ๑ และโทษระอาภาว มลมาคประทุษฐ์ในย
 และเพื่อสกุ้งไภย ประชนจะซึ่งจะซึ่ง
 ๑ ลุโมหะเคลิ้มหลง และเอนงงก็สุมควัง
 จะเลื่อมจะถอยทัง ยศวรวักระชินแรม ฯ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

โย จ สัตตัญญํ ทตฺตทัญญํ คณา ภิชฺชโย น มัญญุตํ
 กริ ปุริสกิจฺจานิ โส สุขา นวิหาติ

อุเปนทวิเชียรฉันท

๑๑ ฌิไกรบไฉอ้าง พจนข้างจะผัดงาน
 ยคิกล้าคัญการ ลิตรอันและเข้าสาย
 ๑ ภิโยทฤณชาติ อปมาทฤวันวาย
 ๑๒ วิชาชาย ชำนิแบบณพาเหียร
 ๑ ประกอบบุรุษย์กิต ยประสิทธิ์จำเนียรเพียร
 ลุคฺชประมุขเมียน อนเสพยัสสทาพร ฯ

ทาสกัมมกรา เหญฐา อุทธี สมณพราหมณา
เอตาทิสะ นมัสเสยยัง อลปัตโต กุเลติหิ

มาณวณินันท์

๕ ทิศคณนา	ห้าประมาณ	องค์ธีรญาณ	ภาสิตไช
ทาสปริวาร	ท่านวินิโย	คกทิดใน	เหตุสถาน
๑ ฝ่ายสมณา	ปาวะนิวารณ	พราหมณชาน	ข้างอุทิด
แจกศุภอรรถ	ฉัญฐุมพิน	ควระพินิจ	ทิศนะมะไนบ
๑ ผู้คฤหัส	อติละระไวบ	ตั้งเหตุไทย	น้อมนมะการ
อาจะประภิชฐ	กิจระระฐาน	สืบกุลวาร	สายกุลวงษ์ ๗

